

ЕЗИКОВА ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ В ГОВОРА НА БЪЛГАРСКАТА ДИАСПОРА В СЕЛО СТЕБЛЕВО, ГОЛО БЪРДО – АЛБАНИЯ

Анелия Петкова

Сявлението интерференция се означават онези примери на отклонения от нормите на езика, които се появяват в речта на билингви поради това, че владеят повече от един език, т.е. в резултат на езикови контакти. Според Вайнрайх (Вайнрайх 1979) мястото на езиковите контакти, където се извършва интерференцията, е говорещият индивид. Това означава, че колкото езици владее даден индивид, толкова видове интерференции може да се очакват в процеса на неговата реч.

Предмет на статията е взаимодействието между български и албански език в говора на село *Стеблево*, област Голо Бърдо – Албания. Направените наблюдения са върху материал, събран лично от авторката като лектор по български език в столицата на Албания – Тирана – за периода 1999–2003. Информаторите са с различен социален статус и са преселници от село *Стеблево*.

След създаването на албанската държава през 1913 в нейните граници остават области с българско население – Голо Бърдо, Поле, Мала Преспа. Първите сведения за състоянието на населението в тези райони се свързват с имената на д-р Табаков и Петър Чулев, а през 30-те години активно работи Сребрен Поппетров (вж. Елдъров 2000: 5–8). За българското научно общество и публицистика българите са преоткрити едва в началото на 90 години на XX век и едно от най-ценните проучвания, публикувано през 1993 г., е с автор Цветкова-Печеникова: “Хиляди българи в Голо Бърдо пазят етническото си самосъзнание” (по-подробно вж. Елдъров 2000: 8). Днес в Албания според едни източници живеят около 50 000 българи (Миланов 2000; Мангалакова 2004), а според други – около 52 000 (Ташев 2005), но е безспорно, че там има българско население. В последните години голям брой изследвачи се интересуват от съдбата, културата и езика на тези българи: Асенова,

Бело, Бояджиев, Елдърров, Жалов, Мангалакова, Миланов, Петкова, Харизанова и др. (подробно вж. Тончева <http://itefa.dir.bg>).

На територията на Република Албания населението от българската диаспора е групирано в три големи района: *Мала Преспа* (област, разположена в западната част на Преспанското езеро); *Голо Бърдо* (област в Източна Албания и в западната част на Република Македония) и *Кукъска Гора* (част от областта Гора, разделена в наши дни между Косово и Албания). Компактно българско население е съсредоточено главно в районите на *Голо Бърдо* и *Мала Преспа*.

Областта *Голо Бърдо* (на албански *Golloborda*, *Gollobordë* или *Gollobërdë*, на македонски *Голо Брдо*, на руски *Голобрдо* – вж. Селищев 1931) е планинска историко-географска област в Източна Албания и в западната част на Република Македония, югозападно от град Дебър, в окръзите Булчиза и Либражд. След обявяването на независимостта на Албания през 1912–1913 г. и конституирането на новите ѝ граници, по-голямата част от селищата на областта *Голо Бърдо* попадат на територията на Албания – 21 села остават в Източна Албания, а 6 – на територията на днешната Република Македония (Тончева 2009). Административно областта включва 3 общини: *Требища*, *Острене* и *Стеблево*. Община *Стеблево* включва селата: *Стѐблево* (административен център), *Бѐрово*, *Забзун*, *Ланга*, *Прѐдан*, *Сѐбища*, *Мѐглица*. Български език, като български диалект, се говори в 23 села – 17 са чисто български, а другите имат смесено население (Мангалакова 2004).

Топонимът *Голо Бърдо* на територията на Албания кореспондира с други от българска топонимична система, които са регистрирани в българското езиково землище, вкл. и на територията на Република България, напр. *Голо бърдо* – могила с ниви със слаба почва, с. Долец – Поповско (Димитрова-Тодорова 2006); *Гладно бърдо*, *Гиздаво бърдо* – Казанлъшко (Константинова 2008); *Бяло бърдо* – Горнооряховско (Ангелова-Атанасова 1996); *Дебело бърдо* – Великотърновско (Ковачев 2001).

Село *Стѐблево* (понякога *Стеблено* или *Стебълъво*, на албански: *Stehlevë* или *Stebleva*, *Стеблевъ*) е разположено в южната част на областта *Голо Бърдо*, на западния склон на планинския масив Радук (Радич) и на второкласния път Либражд – Дебър. Има три махали – Душовци, Лѐска, Сѹска ма̀ла.

До 1991 г. селото е населявано от близо 500 души с мюсюлманско вероизповедание, но след този период, главно по икономически причини,

около 200 семейства се изселват в близки и по-далечни населени места – Тирана, Елбасан, Либражд и др. Понастоящем селото се обитава постоянно от около 10-тина семейства, а една част от изселниците се завръщат само за летния сезон (Миланов 2001; Жалов 2005; Петкова 2005).

За *етимологията* на името на село *Стеблево* откриваме интригуваща теза у Жалов (вж. Жалов 2008), който, опирайки се на теорията на други автори (напр. Балкански 1977), извежда името от старобългарската дума *стебал* 'дива котка' и наставка *-ево* за образуване на селищни названия. Това значение думата се открива и в църковнославянския език, и в писмени паметници от тази епоха. Думата *стебал* е запазена и до днес в говора на с. Драгиново, Пазарджишко.

Интерес представлява и *топонимията* на с. *Стеблево*, тъй като се оказва, че тя пази старинна българска лексика. Подробни данни за нея откриваме отново у Жалов. Тук ще цитираме някои от анализирания от автора местни имена, като допълним и нашия коментар: *Драган* – местност ЮИ от селото, в билната част на планината. Името представлява старинна прилагателна форма с притежателно значение. Образувано е от мъжко лично име *Драган*, завършвало някога с наставка *ъ*: *Драганъ*. Впоследствие старинната мекост на крайното *и* се е изгубила (Жалов 2005). Ще добавим, че в българската топонимна система са регистрирани топоними като: *Драганка*, Великотърновско (Ковачев 2001), *Драганка*, Казанлъшко (Константинова 2008), *Драганица*, Брезнишко (Велев 2009). // (*Ветърник* – име на открита и висока местност, в която духат силни ветрове. В основата лежи българско прилагателно двuosновно съчетание *Ветърен* (~връх, ~камък, ~дол), от което е развита сегашната форма със славянска наставка – *ик.*: *Ветърник*. По строеж името е сходно с много други български топоними с наставка – *ик.*: *Брѣзник*, *Мѣлник*, *Габрѣвник*, *Покрѣвник*, *Крѹтник*, *Дѣбнѣк* и мн.др. (Жалов 2005). За сравнение ще посочим, че българските диалекти също пазят думата *ветренѣк* 'ветрилник; място с постоянно течение' (ПРОДД 1974 – бел. моя). // *Гѣрнѣ ливаѣге* (Гѣрни ливади) – местност в склона на планината Радуч. Името е със запазена силна мекост на съгласните звукове *и* и *д* в двете съставни части: *горнѣ и ливаге*. Същата типична за западнобългарските говори местност се вижда в думата *грозд'е* > *грозге* и името *Свод'е* > *Своге* (Жалов 2005). Примери с промяна на силно смекчената съгласна *д'* в *г'*, както и на силно смекчената *т'* в *к'* има в западнобългарските диалекти (югозападни и погранични), напр. *ливад'е* > *ливаг'е*, *прежд'а* > *прег'а*, *цвет'е* > *цвек'е*, *гост'е* >

госк'е (вж. Стойков 1993) // Бърдо или Вѣтрено бърдо – местност източно от масива Пистерица – името е от двусловен модел. Състои се от прилагателното *ветрен*, съгласувано по среден род със следващото съществително *бърдо* (Жалов 2005). Трябва да отбележим, че в българския книжовен език и българските диалекти и днес се пази думата *бърдо* 'планински склон' (БТР 1976; РБЕ А-Д 1975). // *Лъкавица* (Лъкавица) – седловина между планинските масиви Радуч и Калкан, където минава стар път за гр. Струга. Произхожда от старобългарската дума *лъкавица* със значение "малка поляна край река" (Жалов 2005). За сравнение ще посочим думата *лъка* в български език – *лъка* 'място, около което се извира река' (БТР 1976; РБЕ Л-О 1977).

Според нашите лични наблюдения (Петкова 2005) говорът на с. *Стеблево* напълно споделя особеностите на *голубърдския* говор, който е част от дебърския говор, чиито по-важни особености са: широка дистрибуция на гласната *o* като застъпник на старобългарските гласни – *йѝзик* (език), *мѝгла* (мъгла), *зѝп* (зъп), *пѝток* (петък); преглас на меките съгласни *т'и д'* съответно в *к'и г'* – *зак'и* (гащи), *прѝг'а* (прежда); окончание –*т* за глаголите от 3 л. ед. ч. сег. вр. – *влѝгае*т (влиза), *вѝйе*т (вие), *мѝжсе*т (маже); лично местоимение *мие* за 1 л. мн. ч. вм. *ние* (Стойков 1993: 176).

В личен разговор стеблевци категорично заявяват езика си като „*бугарски*“. Една от информаторките – Надире Бузо – споделя нещо още по-важно: *Йа збѝрвам йѝзикот стѝр от Йѝван Вѝзов, бугарски йѝзик от Йѝван Вѝзов, мѝдгу ѱбау* (от личния архив на авторката). Така те по своеобразен начин противопоставят родния диалект на официалния албански, който се научава едва в училище и който по друг начин също е „техен“ език (Тончева 2009). Старите хора общуват само на диалект: *На четирѝйсет февруѝр влѝгат Сѝчко, ѝсте дѝвет ѱмѝик – сѝга сѝнце, пѝсле му фтѝкват дѝш. Март излѝза, ѝдва април, излѝгат во плѝнина вѝстина брѝвите* (от личния архив на авторката). При младите установяваме, че албанският език се владее много добре, което води до по-висока степен на междуетникова интерференция, напр. *Ми вѝлеше ѝмето нѝмат куптѝми* (Казваше ми, че името няма значение); *Милѝон и пѝл дѝлари, по лѝкуѝ шиптѝр дѝметѝн* (Милион и половина долари, по албански леки например) (от личния архив на авторката).

Интерференцията в говора на село Стеблево се открива на лексикално и синтактично равнище. Известно е, че в случаите на контакт между няколко езика особено активно протича процесът на лексикалната интерференция

по силата на най-голямата проникваемост на лексикалното равнище (Исаев 2002). Така доколкото фонетичните и морфологичните явления проникват във взаимодействащите езици само заедно с лексиката и чрез лексиката, в този смисъл лексиката изтъква като определящо ниво при взаимодействието между езиците.

I. Граматична адаптация на албански думи с родноезикови морфемии:

а) албанска дума с родово окончание от български език при имена

от ж.р. ед.ч.:

<i>мoтpa</i>	–	motër 'сестра'
<i>фaмилia</i>	–	familje 'семејство'
<i>картолинa</i>	–	kartolinë 'пoшeнcкa кapтичкa'

Кo чa oдъ дoмa, тaм e *мoтpa*.

Oтвopтe oчитe, нe млoгy млaди, зa дa пpайтe *фaмилia*.

Иa сум нaпишaлa eнa, кa ce викаeт, *картолинa*.

б) албанска дума с членна морфема от български език за имена от ж.р. ед.ч.:

<i>лeтърcиaтa</i>	–	letërsi 'литepaтypa', чл. letërsia 'литepaтypaтa'
<i>aмбaсaдaтa</i>	–	ambasadë 'пocолcтвo', чл. ambasada 'пocолcтвoтo'

Кo сум била ф Кoсoвo c eнa eмicиa, cвйтe гoлeмитe oт *лeтърcиaтa*, нaшитe, Иcмaйл Кaдapë ...

Сум нaпишaлa eнa кapтoлинa нa *aмбaсaдaтa*.

в) албанска дума с окончание от български език за мн.ч. на същ. имена от м.р.:

<i>дaйoфци</i>	–	dajë 'вуйчo', daja или dajllarë 'вуйчoвци'
<i>лeкyй</i>	–	lek 'пapичнaтa eдиницa нa Aлбaниa' – eд.ч.; lekë 'лeки'

– мн.ч. (лeкyй – лeкoвe – пo eднocp. cъщ. м.р. в бълг. eзик)

Миe cмo пeт бpачя (бpатя), *дaйoфци* и мoмичинятa.

Имaeт мильoн и пoл дoлapи, пo мнoгy лeкyй.

г) албански глаголи с наставки от български език, като се запазва ударението от албанската дума:

<i>лoкaлизирa</i>	–	lokalizohet 'ce лoкaлизирa'
мe мързитyвa	–	mërzit 'тъжeн, cкyчeн, пpитecнeн'

Ceгa ca лoкaлизирa (lokalizohet) вo Еypoпa.

Тoк тoгa тoй, Бoжидap, мe мързитyвa (mërzit) млoгy, нe сум гy нaшлa дa мe пoмoжит.

II. Интерференция на лексикално равнище.

1. Думи от албански език, които се обясняват с думи от българския диалект с цел по-точно изразяване на индивида в съответната социална действителност:

janar – *janar* 'януари'; *shkurt* – *shkurt* – 'февруари' – Овйа мѐсец, *janar*, влѐгае на четирнѐйсет *janar* (*janar*) и излѐгае на четирнѐйсет *shkurt* (*shkurt*), на четирнѐйсет *fevruar* влѐгат Сѣчко.

gjuhë – *gjuhë* 'език' – *Gjuhë* (*gjuhë*) се вѐкае нѐшиот *idzik*, по бѹгарско.

fjalë – *fjalë* 'думи' – Не знѐм *fjalë* (*fjalë*), *dumi*, *dumi*, не знѐм, *ja* сѐкам и бѹгарски да говѐра, ѹбави *dumi*.

mërgëtur – *mërgëtur* 'тъжен, скучен, притеснен' – Ена вѣчер сум бѐла млѐгу, ка сѣ вѐлит, *mërgëtur* (*mërgëtur*), *pritësnëna*.

zero – *zero* 'нула'; *gjashtë* – *gjashtë* – 'шест'; *tetë* – *tetë* 'осем' – Сѣга *zero* (*zero*), *gjashtë* (*gjashtë*), *tetë* (*tetë*), *nula*, *shes*, *osum* го *imam* на тѣлефон.

2. Думи от албански език, срещу които липсва доуточняване с думи от родния диалект, тѣй като не е нужно на говорещия или нямат еквивалент в диалекта:

а) съществителни имена –

babi – *babi* 'бащата' – Ша те зѐма на тѣлефон од *babi*.

kurtimi – *kurtimi* – чл. форма на *kurtim* 'значение' – Итаљанско, ми вѐлеше, *ime*, нѐмат *kurtimi*.

fis – *fis* 'род' – Кемѐл Атаѹюрк, од Стѣблево, од *fis* Цѐнковски.

byrëk – 'баница' – Не сум *ja*ла нѐ леп, нѐ *byrëk*.

pëpë – *pëpë* 'майка' – Ка ѐслабен, му вѐля - нѐ си *pëpë*, по (ро – 'а') си *babai* (*babai* – чл. форма на *ba*ba 'баща').

maqedonisht – *maqedonisht* 'македонски език' – Гѐло бѐрдо, што знѐет сѐмо *maqedonisht*.

shqip – *shqip* 'албански език' – Бѐба ми вѐли *shqip*, нѐ е *shqip* ѹе ѐве, научила се е сѣга.

Както се вижда од примерите, накои од употребените албански думи са в членуваната им форма: *babi*, *kurtimi*.

б) наречия –

kurse – *kurse* 'докато' – Кѐрпи тѐмни, цѐрвени, цѐли нѐсеа само старѹцини, *kurse* младите нѐсеа крѹчиня, испѐл, со *igla*.

в) предлози –

по - ро 'а' – Кà òслабен, му вèля – Ни си пѣнь (пѣнѣ – 'майка'), по (по – 'а') си баба̀и (babài – чл. форма на baba 'баща').

г) съюзи –

осѣ – ose 'или' – Отзади нòсеа буфча на пòйасе осѣ (ose) бòфчуле.

3. Словосъчетания и изрази от административната сфера, както и фразеологични изрази от албански език, за които няма еквиваленти в диалекта:

рет дибра – greth Dibra – 'област Дибър'; *рет дибър* е вогъл – greth Dibër e vogël 'област Малък Дибър' – Како *рет дибра*, по-рано, сега го фашта Бульчиза, *рет дибър* е вогъл.

министриа е арсимит – Ministria e Arësimit – 'Министерство на образованието' – Не разбѣрам м̀лòгу от култура, тòй велит, йà нѣ з̀на̀м м̀лòгу от *министриа е арсимит*.

д̀ж̀с̀у̀ши домет̀н – gjyshi domethën – 'дядо значи' – Нѣ, бабо, *д̀ж̀с̀у̀ши домет̀н*, йма с̀ега два м̀есеци ш̀ò ўмре, бòлен б̀еше.

п̀ѐрсон и п̀ѝѐкур – person i rjekur – 'човек с умения; опитен човек' – М̀а̀ми нѣ е м̀лòгу òке, нѣ е *п̀ѐрсон и п̀ѝѐкур*, б̀а̀би п̀ò м̀лòгу.

5. Интерференцията в синтактично равнище се наблюдава в словоредa – под влияние на албански език б̀л̀г̀арският модел се нарушава, като прилагателното следва съществителното име:

й̀òзикот ст̀ар – Йà з̀бòрвам *й̀òзикот ст̀ар* от Иван В̀азов
чòр̀ати б̀ели – Нòсеа г̀а̀ки (г̀а̀щи), *чòр̀ати б̀ели*.

р̀убата невестинска – *Рубата невестинска* ймает èлек над кошу̀лята, от àтлас.

д̀р̀у̀шествата мак̀ѐдонски – Рабòтaет со *д̀р̀у̀шествата мак̀ѐдонски*.
к̀òр̀пи т̀ѐмни, цòр̀вени, ц̀ели – *Кòр̀пи т̀ѐмни, цòр̀вени, ц̀ели* нòсеа само старичини.

к̀ъ̀итата м̀òя. – О̀ве йе *к̀ъ̀итата м̀òя*.

п̀ой̀ези́ята б̀у̀г̀арска – Прой̀ектот во Б̀ул̀г̀ария го йма со *п̀ой̀ези́ята б̀у̀г̀арска*.

Още по-ярко е взаимодействието при съчетания съществително от албански език и прилагателно от диалекта, напр. *фис Цанковски* – Кемàл Атат̀юрк, от Ст̀еб̀лево, от *фис Ц̀анковски* (fis – 'род' – род *Цанковски*).

Б̀л̀г̀аро-албанската езикова интерференция се наблюдава и днес, макар и в различна степен, в речта на населението от село Стеб̀лево поради билингвистичната ситуация. Младите все повече овладяват официалния, албанския език, а възрастните, макар и повечето от тях да живеят вече в големите градове, все още съхраняват своя автентичен диалект.

БИБЛИОГРАФИЯ

Асенова 2005: *Асенова, П.* Местни имена от Голо бърдо, Североизточна Албания, В: Езиковедски проучвания в памет на проф. Йордан Заимов. С. 2005, с. 41–53.

Асенова 2004: Асенова, П. Архаизми и балканизми в един изолиран български говор (Кукъска Гора, Албания) – Балканистични четения, посветени на десетата годишнина на специалност “Балканистика” в СУ “Св. Климент Охридски”, ФСлФ, София, 17–19 май 2004.

Асенова 1997: Асенова, П. Българо-албанската интерференция в Голо бърдо (Албания). – В: Българите извън България. Сборник с материали от международен симпозиум – Бургас юни 1997, Велико Търново 1997, с. 124–127

Балкански 1977: *Балкански, Т.* Стебал, древно и съвременно название на дивата котка. – Български език, 1977, кн.4, 343–346.

Бело 2004: *Бело, М.* Една народна песен от с. Стеблево (Голо Бърдо, Албания). – Македонски преглед, 2004, №2, 117–121.

Бояджиев 1997: *Бояджиев, Т.* Българите в Голо Бърдо (Албания). – В: Българите извън България. Сборник с материали от международен симпозиум – Бургас юни 1997, Велико Търново 1997, с. 57–60.

Вайнрайх 1979: *Вайнрайх, У.* Языковые контакты. Л. Наука. 1979.

Велев 2009: *Велев, В.* Местните имена в Брезнишко. В. Търново, 2009.

Димитрова-Тодорова 2006: *Димитрова-Тодорова, Л.* Местните имена в Поповско. С., 2006.

Елдъров 2000: *Елдъров, Св.* Българите в Албания 1913–1939. Изследване и документи. С., 2000.

Жалов 2008: *Жалов, А.* Български песни от с. Стеблево. – В: Годишник на Асоциация „Онгъл”, т. 6 „Етнология на пространството”, 2. Изд. ROD. С. с. 329–335.

Жалов 2007: *Жалов, А.* – Български песни от с. Стеблево, Голо Бърдо, Албания. (Предварително съобщение). – В: Годишник на асоциация “Онгъл”. С., 2007, т. 6.

Жалов 2005: *Жалов, А.* Топоними от с. Стеблево, Голо Бърдо – Албания. – В: Българите в Албания и Косово. Алманах на дружество “Огнище”. С., 2005, т. 2., 77–83.

Ковачев 2001: Ковачев, Н. Местните имена във Великотърновско. В. Търново. 2001.

Константинова 2008: *Константинова, Ц.* Топонимията на Казанлъшко. В. Търново, 2008.

Мангалакова 2004: *Мангалакова, Т.* Българите в Мала Преспа и Голо Бърдо. – В: Проблеми на мултиетничността в Западните Балкани. Теренни проучвания (съставител Антонина Желязкова). С. 2004, 276–297.

Миланов 2001: *Миланов, Е.* Българите в Голо Бърдо и Гора.- В: Българите в Албания и Косово. С., 2001.

Миланов 2000: *Миланов, Е.* Регионални и етнокултурни български общности зад граница. – В: Аспекти на етнокултурната ситуация. С., 2000, 117–176.

Петкова 2005: *Петкова, А.* Говорът на село Стеблево, Голо Бърдо, Албания. – В: Българите в Албания и Косово. Алманах на дружество “Огнище”. С., 2005, т. 2, 69–76.

Ташев 2005 : *Ташев, Сп.* Миграционни движения и тенденции във възпроизводството на българското население в Албания и Косово

(доклад, изнесен от Спас Ташев на 8-мата кръгла маса, посветена на българите в Албания и Косово, със съкращения). <http://www.vimro-rousse.hit.bg>

Тончева 2009: *Тончева, В.* Българите от Голо Бърдо, Албания. Традиции, музика, идентичност. С., 2009.

Тончева <http://itefa.dir.bg> Българи/македонци в Голо Бърдо – проблеми на идентичността (Преди и след терена). – <http://itefa.dir.bg>

Селищев 1931: *Славянское население в Албании.* С., 1931.

Харизанова 1997: *Харизанова, М.* Един български говор от Албания. – В: Българите извън България. Сборник с материали от международен симпозиум – Бургас юни 1997, Велико Търново, 1997, с. 61–64.

1

Карта на Албания с районите с българско население – Кукската Гора, Голо Бърдо, село Стеблево (Голо Бърдо) и Мала Преспа, както и някои градове